

ဒိုင်းနက်လူမျိုးဖြစ်စဉ်သမိုင်းနှင့်ဘာသာစကားမျိုးရိုး

မိုးစံပယ်သင်း*

စာတမ်းအကျဉ်း

ဤစာတမ်းတွင် တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစု တစ်ခုဖြစ်သော ဒိုင်းနက်လူမျိုး၏ ဖြစ်စဉ် သမိုင်းကြောင်းနှင့် ဒိုင်းနက်လူမျိုး ပြောဆိုသော ဘာသာစကားကို မြန်မာသမိုင်း၊ ရခိုင်သမိုင်း၊ ဘာသာစကား အထောက်အထားများဖြင့် လေ့လာ တင်ပြထားပါသည်။ ထိုသို့ လေ့လာရာတွင် ဒိုင်းနက်လူမျိုးသည် အရှေ့သက်များ ဖြစ်ခြင်း၊ ဘာသာစကားသည် အင်ဒို-ဥရောပ မျိုးရိုးဝင် အင်ဒို-အာရီယန် ဘာသာစကား ဖြစ်ခြင်းတို့ကိုပါ စာပေ အထောက်အထား၊ ဘာသာစကား အထောက်အထားများဖြင့် လေ့လာဖော်ထုတ်ထားပါသည်။

သော့ချက်ဝေါဟာရများ - သမိုင်းကြောင်း၊ ဘာသာစကားမျိုးရိုး။

နိဒါန်း

မြန်မာနိုင်ငံတွင် သုတေသီပညာရှင်များ၏ အဆိုအမိန့်များအရ တိုင်းရင်းသား လူမျိုးစုပေါင်း (၁၃၅)မျိုးခန့် ရှိသည်ဟု သိရသော်လည်း တိုင်းရင်းသား လူမျိုးစု တစ်ချို့၏ သမိုင်းဖြစ်စဉ် အစစ်အမှန်နှင့် ဘာသာစကားမျိုးရိုး၊ ပြောဆိုသည့် ဘာသာ စကားနှင့် စာပေအားလုံးကိုမူ သုတေသနပြု ဖော်ထုတ်နိုင်မှု မရှိသေးပါ။ ထိုအထဲတွင် ဒိုင်းနက်လူမျိုးသည်လည်း တစ်ခု အပါအဝင် ဖြစ်ပါသည်။ ဒိုင်းနက်လူမျိုးသည် ယနေ့တိုင် ရခိုင်ပြည်နယ် အပါအဝင် မြန်မာနိုင်ငံ အနှံ့အပြားတွင် နေထိုင်လျက် ရှိသည့်အပြင် မိမိတို့၏ ဘာသာ၊ စာပေ၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဓလေ့ထုံးစံများကို ထိန်းသိမ်းလျက် ရှိနေသေးသည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ ဤစာတမ်းတွင် ဒိုင်းနက် လူမျိုးသည် အရှေ့သက်များဖြစ်ကြောင်း၊ ဒိုင်းနက်လူမျိုးများ ပြောဆိုသော ဘာသာ စကားသည် အင်ဒို-ဥရောပ မျိုးရိုးဝင် အင်ဒို-အာရီယန် ဘာသာစကားဖြစ်ကြောင်း၊ စကားလုံးဖွဲ့မှုအရ ရုပ်ပြောင်း ဝိဘတ်သွယ် ဘာသာစကား ဖြစ်ကြောင်းတို့ကို လေ့လာဖော်ထုတ်ထားပါသည်။ ဒိုင်းနက်လူမျိုးသည် ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် နေထိုင်သော ရခိုင်တိုင်းရင်းသားမျိုးနွယ်စုဝင် လူမျိုးစုတစ်ခု ဖြစ်သော်လည်း ဒိုင်းနက်လူမျိုးများ၏ သမိုင်းဖြစ်စဉ် အစစ်အမှန်၊ ဘာသာစကား၊ စာပေနှင့် ယဉ်ကျေးမှုများကိုမူ မြန်မာ နိုင်ငံတွင် ဖော်ထုတ်သုတေသနပြုမှု နည်းပါးပါသည်။ ကိုယ်ပိုင်စာပေ၊ ကိုယ်ပိုင် ဘာသာစကား၊ ကိုယ်ပိုင်ယဉ်ကျေးမှုများ ရှိသည့်အပြင် အခြားတိုင်းရင်းသားလူမျိုး များနှင့် ရောယှက်နေထိုင်လာခဲ့ကြသော်လည်း မိမိတို့၏ ဘာသာစကား၊ စာပေ၊

* ဒေါ်၊ နည်းပြ၊ မြန်မာစာပေ၊ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်

ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဓလေ့ထုံးစံများကို ယနေ့တိုင် ထိန်းသိမ်းလျက်ရှိကြသည်ကို လေ့လာ တွေ့ရပါသည်။

၁။ ခိုင်းနက်လူမျိုး ဖြစ်စဉ်သမိုင်း

မြန်မာနိုင်ငံတွင် လူမျိုး၊ ဘာသာစကား၊ စာပေ၊ ယဉ်ကျေးမှု များရှိပြီး သုတေသနပြုမှု အားနည်းသောကြောင့် သမိုင်းကြောင်းမှေးမှိန်နေကြသည့် တိုင်းရင်းသား လူမျိုးစု များစွာ ကျန်ရှိနေပါသေးသည်။ ထိုသို့ သမိုင်းကြောင်း မှေးမှိန်နေသည့် တိုင်းရင်းသားလူမျိုးများထဲတွင် ရခိုင်မျိုးနွယ်စုဝင် ခိုင်းနက်လူမျိုးလည်း တစ်ခု အပါအဝင် ဖြစ်ပါသည်။ ခိုင်းနက်လူမျိုး ဖြစ်စဉ်သမိုင်းကို လေ့လာမည်ဆိုလျှင် သက်လူမျိုး သမိုင်းကို ဦးစွာ လေ့လာဖော်ထုတ်ရန် လိုအပ်ပါသည်။ အဘယ်ကြောင့် ဆိုသော် ခိုင်းနက်လူမျိုးသည် အရှေ့သက်လူမျိုးမှ ဖြစ်လာခြင်းကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။

သက်လူမျိုးနှင့်ပတ်သက်၍ မြန်မာမင်း အုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်းနှင့် ဘိုးတော် ဘုရားကြီး၏ ရာဇသတ်ခေါ် အမိန့်တော်တမ်းကြီး (၅တွဲပေါင်းချုပ်) စာအုပ်တွင်-

“ရခိုင်ရာဇဝင်နှင့် ဓညဝတီ အရေးတော်ပုံများမှာ မြန်မာကိုပင် အရှေ့သက်ဟု ရေးသည်။ သက် (၃)မျိုး ရှိသည်။ (၁) မြန်မာသက်၊ (၂) ရခိုင်သက်၊ (၃) ရှမ်းသက် ဟူ၍ သုံးမျိုးတည်း။ (၁)ကို အရှေ့သက်၊ (၂)ကို အနောက်သက်ဟု ခေါ်သေးသည်။ (၃)ရှမ်းသက်ကို မြို့သက်ဟု ခေါ်သည်။”

ထိုသက်(၃)မျိုးတွင် အရှေ့သက်နှင့် အနောက်သက်သည် နေထိုင်ရာဒေသ ကွဲလွဲမှုရှိသော်လည်း ဘာသာစကား၊ စာပေ၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဓလေ့ထုံးစံနှင့် မျိုးနွယ်စု တူညီမှုရှိသည်ကို လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။

ထို့ပြင် သက်လူမျိုးများသည် သမိုင်းဦးကာလများတွင် ပျူလူမျိုးများနှင့် လည်းကောင်း၊ ခေတ်လယ်ကာလများတွင် မြန်မာလူမျိုး၊ ရခိုင်လူမျိုးများနှင့် လည်းကောင်း၊ ခေတ်နှောင်းပိုင်းကာလများတွင် ရခိုင်လူမျိုးများနှင့် လည်းကောင်း ယှဉ်တွဲနေထိုင်ခဲ့ကြကြောင်း သိရှိရပါသည်။ ဤစာတမ်းတွင် ခိုင်းနက်လူမျိုးဟု ခေါ်တွင်သည့် အရှေ့သက်လူမျိုးအကြောင်းကိုသာ မြန်မာသမိုင်း၊ ရခိုင်သမိုင်း၊ စာပေ အထောက်အထားများ၊ ဘာသာစကား အထောက်အထားများဖြင့် လေ့လာဖော်ထုတ် သွားမည်ဖြစ်ပါသည်။

° တင်၊ ဦး၊ ၂၀၁၂၊ ၁၆၀။

၁၁၁။ မြန်မာသမိုင်းတွင် တွေ့ရှိရသည့် သက်လူမျိုးများ

သက္ကရာဇ်-၁၆ခု အရောက်တွင် ပျူနှင့် ကမ်းယံစစ်ဖြစ်ကြရာတွင် ပျူလူမျိုးသည် ပညာဖြင့်ကြံ၍ ကမ်းယံကို အနိုင်ရခဲ့ပါသည်။ ၎င်းကို-“ကမ်းယံပြေးလေပြီးသော် ပျူအချင်းချင်း စစ်ဖြစ်ကြပြန်၍ သုံးစုကွဲပြန်၏။ တစ်စုကို ကျပင်းတို့ ယူလေ၏။ တစ်စုကို သက်တို့ ယူလေ၏။ တစ်စုကား တောင်ညိုဟူသော အရပ်ကို ပြည်တည်ထောင်၍ နေလေ၏။”ဟု ရေးသားဖော်ပြထားသည်ကို မှန်နန်းမဟာရာဇဝင်ကြီး (ပထမတွဲ) စာမျက်နှာ (၁၈၆-၁၈၇)တွင် တွေ့ရပါသည်။ ထို့ပြင် ရှေးခေတ် မြန်မာ့တပ်မတော် မှတ်စုများ စာအုပ်တွင်-

“မြန်မာဟူသော လူမျိုးတစ်မျိုး မပေါ်ထွန်းသေးမီ ကာလ၌ မြန်မာပြည်တွင် ပျူ၊ ကမ်းယံ၊ သက် --- ဟူသော လူမျိုးစုတို့ နေထိုင်ကြကြောင်း မြန်မာရာဇဝင်များတွင် လူတိုင်းဖတ်မိပြီးသား ဖြစ်ပေမည်။”^၁

ဤဖော်ပြချက်အရ သမိုင်းဦးကာလများတွင် သက်လူမျိုးသည် ပျူလူမျိုးနှင့် ယှဉ်တွဲ နေထိုင်ခဲ့ကြကြောင်း သိနိုင်ပါသည်။ သို့သော် ဤသက်လူမျိုးသည် အရှေ့သက် ဟုတ်မဟုတ် အတည်ပြုနိုင်ခြင်း မရှိသေးပါ။

၁၁၁။ ပုဂံခေတ် အရှေ့သက်လူမျိုးများ

ပုဂံခေတ် နရသီဟပတေ့မင်းလက်ထက်တွင် လက်အောက်ခံမြို့နယ်များ ပုန်ကန်ကြရာ မစ္ဆဂီရိ သက်လူမျိုးများလည်း ပုန်ကန်ခဲ့ကြပါသည်။ ထိုအခါ သရေပစ္စပတေ့ကို မစ္ဆဂီရိသို့ ချီစေရာတွင် ညဉ့်တွင် တပ်စခန်းချ ရပ်နားကြရာ မစ္ဆဂီရိတပ်များ တိတ်တဆိတ် ချီတက်လာကြပြီး သရေပစ္စပတေ့တပ်ကို ဝိုင်းကာ ပါလာသောဒိုင်းကို တုတ်ဖြင့် တစ်ပြိုင်နက်တည်း တီးခေါက်အော်ဟစ်ခဲ့ကြပါသည်။ ထိုအသံကြောင့် တစ်တောလုံး ထိတ်လန့်တုန်လှုပ်ကာ ထွက်ပြေးခဲ့ကြပါသည်။ ဒုတိယအကြိမ် တိုက်သည့်အခါမှ မစ္ဆဂီရိကို ဩဇာညောင်းခဲ့ပါသည်။ မစ္ဆဂီရိသည် သက်လူမျိုးများ နေထိုင်ရာ မြို့တော် ဖြစ်ပါသည်။ ၎င်းနှင့်ပတ်သက်၍ ရှေးခေတ် မြန်မာ့တပ်မတော်မှတ်စုများစာအုပ်တွင်-

^၁ ဘုန်းကျော်၊ နတ်မောက်၊ ၁၉၆၇၊ ၇။

“ဒိုင်းချောက်၍ စစ်ပျက်ရသောအဖြစ်မှာ ပုဂံခေတ် နရသီဟပတေ့ လက်ထက်တွင် ဖြစ်ပျက်ခဲ့ကြောင်း၊ ရာဇသင်္ကြံ အတ္ထုပ္ပတ္တိတွင် ဆိုထားလေသည်။”^၁

ယင်းစာအုပ်၌ပင်-

“အထက်ပါ အတ္ထုပ္ပတ္တိလာ အဆိုမှာ ရာဇဝင်ကြီးများ၌ ဒိုင်းချောက်ခံရသည် ဟူ၍ တိုက်ရိုက် မလာသော်လည်း ဖြစ်နိုင်ကောင်းသော ကိစ္စပင်ဟု ယုံမှတ်ရန် သင့်သောကြောင့် ဖော်ပြရပေသည်။”^၂

“ဒိုင်းချောက်” ခံရသည်ဟု ဖော်ပြချက်အရ ပုဂံခေတ်ကတည်းက သက်လူမျိုး များသည် မိမိတို့ ကျွမ်းကျင်သော ဒိုင်းလက်နက်များကို စစ်တိုက်ရာတွင် အသုံးပြု ခဲ့ကြကြောင်း သိနိုင်ပါသည်။ ထိုပြင် မဟာရာဇဝင်ကြီးတွင်လည်း-

“သရေပစ္စပတေ့ ချီရာမှာလည်း မစ္ဆရီရီသို့ မရောက်ခင်တွင် အကွပ်အညှပ် အစီအမံ ပေါ့လျော့ချေ၍ ညဉ့်၌ လန့်ရာတွင် မဆီးမတားနိုင် ထောင်းထောင်းပျက်၍ ပြေးလာသည်ကို ...”^၃

မှန်နန်းမဟာရာဇဝင်ကြီးပါ ဖော်ပြချက်နှင့် တူညီပါသည်။ ဒိုင်းချောက်သံ ကြောင့် လန့်ပြေးလာရသည့် အဖြစ်မှာ ထင်ရှားပါသည်။ တစ်ဖန် ရာဇသင်္ကြံ စာအုပ်တွင်-

“မစ္ဆရီရီသို့ ချီတက်ရာမှ လွန်ခဲ့သော တစ်ရက်နှစ်ရက်ကပင် တကွဲတပြားစီ တပ်ပျက် ရောက်ရှိလာကြသော သရေပစ္စပတေ့၏ တပ်မတော်ကြီးမှာ အချို့အဝက်သော တပ်သားများဖြစ်ကြောင်း သိရလျှင် အမတ်ကြီး ရာဇသင်္ကြံမှာ အထူးပင် အံ့ဩသွားလေ သတည်း။”^၄

ယင်းစာအုပ်၌ပင်-

“အို ... သည်လိုပဲ ဘယ်ဟုတ်ပမလဲ အဆွေတော်ရဲ့၊ သေကံ မရောက် သက်မပျောက်သည်ပင် နိုင်ငံတော်တွင် တစ်နေ့

^၁ ဘုန်းကျော်၊ နတ်မောက်၊ ၁၉၆၇၊ ၆၄။
^၂ ဘုန်းကျော်၊ နတ်မောက်၊ ၁၉၆၇၊ ၆၅။
^၃ ကုလား၊ ဦး၊ ၂၀၀၆၊ ၂၃၈-၂၃၉။
^၄ သိန်းမောင်၊ ဦး(သတင်းစာဆရာ)၊ ၁၉၆၆၊ ၂၈၁။

အကျိုးထင်အောင် ပြုစွမ်းနိုင်ခွင့် ရနိုင်သေးသည်ပ အဲသဟာထက် အဆွေတော်ရဲ့ ပြောချက် တွေးထင်ချက်ကို ထောက်ဆပြီး ကောက်ချက်ချလျှင်ဖြင့် ဒိုင်းချောက်သံဘဲ ဖြစ်ရန်ရှိတယ်။”^၁

ဒိုင်းချောက်သံကြောင့် တပ်ပျက်ရခြင်းမှာ ထင်ရှားပါသည်။ ထိုခေတ်တွင် ဒိုင်းလက်နက် အသုံးပြုမှု၌ ကျွမ်းကျင်ပြီး ဒိုင်းလက်နက် ကိုင်ဆောင်သူများသည် အရှေ့သက် (မစ္စဂီရီ)များ ဖြစ်ကြပါသည်။ ဤတွင် အရှေ့သက် (မစ္စဂီရီ)ဟု ရေးသားခြင်းမှာ ရခိုင်ဘုရင် မင်းထီးလက်ထက် မစ္စဂီရီနိုင်ငံမှ အရှေ့သက်လူမျိုးများကို သိမ်းယူခဲ့ပြီး ဒိုင်းလက်နက် ကိုင်ဆောင်ကျွမ်းကျင်မှုကို အကြောင်းပြု၍ ဒိုင်းနက် ငွေခွန် ဖွဲ့ခဲ့သည်ဟူသော အထောက်အထားကြောင့် ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ပြင် အင်္ဂလိပ် လက်ထက် သန်းခေါင်စာရင်း ကောက်ယူခဲ့ရာ ရခိုင်တို့ အစဉ်အဆက် ခေါ်ခဲ့ကြသော ဒိုင်းနက်အမည်ဖြင့်သာ ကောက်ယူခဲ့ကြောင်း သိရှိရပါသည်။^၂ သို့သော် ဒိုင်းနက် လူမျိုးများသည် မိမိကိုယ်မိမိ သက္ကမလူမျိုးဟုသာ ခေါ်ဝေါ် သုံးနှုန်းကြပါသည်။ သက္ကမ / she? k má / (sha? k - သက် + má - လူမျိုး = သက်လူမျိုး) ဟု အဓိပ္ပာယ် ရပါသည်။ ဒိုင်းနက်လူမျိုးများ၏ အသံအတိုင်းထွက်လျှင် / -shī mwá / ဟူ၍ ဖြစ်ပါသည်။ ဤအသုံးအနှုန်းနှင့် ပတ်သက်၍ ပုဂံခေတ်တွင် ရေးထိုးခဲ့သော သင်ကြီး မေ့ပါလ်မေ့သွရ်ကျောက်စာ (ပုဂံ၊ ရှင်ပင်ဗောဓိဘုရားတံတိုင်း အတွင်းတောင်ဘက်)တွင်-

“စဝ် ဝယောက် ရာမာ ဝ ယောက် စက္ကမာ ဝ (ယာ)က် (ကြောင်းရေ-၁၃၊၁၄၊၁၅)”^၃

လျာဒါန်းသည့် ကျွန်စာရင်းတွင် စက္ကမာတစ်ယောက် ပါနေသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ဤတွင်ပါသော စက္ကမာကို သက္ကမ (ဆက္ကမ)ဟု ယူဆပါသည်။ သို့ဖြစ်၍ ပုဂံခေတ်တွင် အရှေ့သက်များကို သက္ကမ (ဆက္ကမ)ဟုလည်း ခေါ်ဝေါ်ခဲ့ကြဟန် တူပါသည်။ ဤသည်မှာ မြန်မာသမိုင်းတွင် တွေ့ရသော အရှေ့သက်လူမျိုးများ ဖြစ်ပါသည်။

၁။ ရခိုင်သမိုင်းတွင် တွေ့ရှိရသည့် သက်လူမျိုးများ

သက်လူမျိုးများသည် ရခိုင်လူမျိုးများနှင့် ခေတ်အဆက်ဆက် အတူတကွ နေထိုင်ခဲ့ကြကြောင်းကို ရခိုင်သမိုင်း စာပေအထောက်အထားများအရ သိရှိရပါသည်။

^၁ သိန်းမောင်၊ ဦး(သတင်းစာဆရာ)၊ ၁၉၆၆၊ ၂၈၆။
^၂ ရွှေမောင်၊ ဥက္ကဋ္ဌ(တောင်မော်ကျေးရွာ)၊ တယ်လီဖုန်းဖြင့်ဖြေကြားချက်၊ ၇-၁-၂၀၁၆။
^၃ ဦးမောင်၊ ပါမောက္ခ၊ ၁၉၅၈၊ ၃၇။

ရခိုင်သမိုင်းစာပေအရ သက်လူမျိုးအကြောင်း ပြောမည်ဆိုလျှင် ရခိုင် ရှေးဦး ဝေသာလီခေတ် မှစ၍ ပြောရမည် ဖြစ်ပါသည်။ ထိုခေတ်တွင် သက်မျိုးနွယ်များသည် သက်ထောင်ကို တည်ခဲ့ကြပါသည်။ သက်ထောင်၏ အကြီးအကဲမှာ ဝရသိဒ္ဓိ ဖြစ်ပါသည်။ မြို့နာမည်ကို ဝေသာလီဟု အမည်ပေးခဲ့ပါသည်။ မာရယုနှင့် ဗေဓာ ရာဇဝင်ရှင်းတမ်းတွင်-

“သက်ရာဇဝင်သည် သာကီဝင်မင်းမျိုး ဥက္ကာကရာဇ်မင်းတို့မှ ဆင်းသက်၍လာသော ရာဇဝင်ဖြစ်သောကြောင့် အလွန်ရှည်လျား၏။ အစမှ အဆုံးထိ ဤစာအုပ်ငယ်၌ ထည့်သွင်းရေးသားခြင်းငှာ မဖြစ်နိုင်ပေ။ မာရယုမင်းသား၏ ဘိုးတော်ဖြစ်သော ဝရသိဒ္ဓိမင်း မှစ၍ ရေးသားစီရင်ပေအံ့။”^၁

သကျသာကီဝင် အဇ္ဈနရှင်ရသေ့နှင့် သက်မင်းဝရသိဒ္ဓိ၏မြေး သက်မကလေး ကုန္ဒမာယုတို့ သင့်မြတ်ရာမှ မာရယုမင်းသားလေးကို ဖွားမြင်ခဲ့ပါသည်။ မာရယု၏ မိခင်သက်မကို တိရစ္ဆာန် ဆတ်မဟု ရခိုင်ပညာရှင်တစ်ချို့၏ ရေးသားဖော်ပြမှု များလည်း ရှိပါသည်။ ရခိုင်မင်းသမီးဇချင်း ပို့ချချက်တွင်-

“ကုန္ဒမာယု အမည်ရှိသော ဆတ်မ (အချို့ပညာရှင်များက သကျ ခေါ် ဆက္ကမ ခေါ် သက်လူမျိုး ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်)သည် ရှင်ရသေ့ထံ မပြတ်ခစားသည်။”^၂

ပညာရှင်တစ်ချို့၏ ယူဆချက်ကို တွေ့ရပြန်ပါသည်။ ဤယူဆချက်အရ ဆတ်မသည် သက်မ ဖြစ်ရုံသာမက သက္ကမ(ဆက္ကမ)လူမျိုးဖြစ်သည်ဟု သိရပါသည်။ သက္ကမအခေါ်သည် ခိုင်းနက်လူမျိုးတို့ မိမိကိုယ်မိမိ ခေါ်ဝေါ်သော အခေါ်အဝေါ် ဖြစ်ပါသည်။ ၎င်းကို မာရယုနှင့် ဗေဓာ ရာဇဝင်ရှင်းတမ်းတွင်-

“မာရယုသည် တိရစ္ဆာန် ဆတ်မသား မဟုတ်ကြောင်း၊ ကုန္ဒမာယုသည် တိရစ္ဆာန် ခြင်္သေ့သမီး မဟုတ်ကြောင်း၊ ငဆဒ္ဒန် ငလက်ကောက် ပက္ကမီး တို့သည် သစ်ပင်တက်၍ ပြေးနေသော မျောက်နှင့် လေးချောင်းထောက်၍ သွားနေသော ဆတ်မသား မဟုတ်ကြောင်းတို့မှာ ထင်ရှားလေပြီ ဆတ်ကယရာဇဝင်၊ နေပေါလ်ရာဇဝင် မြို့ရာဇဝင် ရခိုင်ရာဇဝင်တို့နှင့် ညှိနှိုင်း၍

^၁ ကေသရ၊ အရှင်၊ ၁၃၁၇၊ ၅။
^၂ မြန်မာစာပေ၊ ရန်ကုန်တက္ကသိုလ်၊ ၁၉၉၆၊ ၁၃။

ရေးသားပြုပြင်စီရင်အပ်သော မာရယုရာဇဝင်ရှင်းလင်းချက်သည် ဤတွင် ပြီးဆုံးအောင်မြင်ခြင်းသို့ ရောက်သတည်း။”^၁

ရခိုင်ရေးဟောင်းမြို့တော်များ စာအုပ်တွင်-

“ရခိုင်သမိုင်းတွင် မဇ္ဈိမဒေသ၊ ကပ္ပိလဝတ်မှ သာကီဝင် အဇ္ဈနသည် ကုလားတန်မြစ်ညာသို့ ဝင်ရောက်လာပြီး ရောက်နှင့်ပြီးသော တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစု ခေါင်းဆောင်၏သမီး ဆက်မနှင့် လက်ဆက်ကာ ရခိုင်ညောင်တီကို တည်ထောင်သည်ဟု ဆိုသည်။ ဆက်မမှာ သက်မ ဖြစ်နိုင်သည်ဟု ယူဆကြသည်။ သက္ကရာဇ်ကား ဘီစီ-၃၀၀၀ ခန့် ဖြစ်သည်။”^၂

သက္ကရာဇ် ၂၀၀၀ ပြည့် အထိမ်းအမှတ် ရခိုင်နယ်စပ်ဒေသမှ ရှေးဦး မြန်မာသက်လူမျိုးများစာအုပ်တွင်-

“ဝင်ရောက်လာသော အဇ္ဈနသည်လည်း သကျသာကီဝင်တို့ ဘိုးဘွားအနွယ်ဖြစ်ခြင်းနှင့် ရခိုင်ရောက်မှ လက်ဆက်ထိမ်းမြားသူ မှာလည်း ဆက္ကမ ခေါ် သက်မ သက်အမျိုးသမီး ဖြစ်ခြင်းတို့ ဖြစ်ပါသည်။ သက္ကရာဇ်ကိုမူကား ရခိုင်တို့၏ အစအဖြစ် ဘီစီ- ၃၀၀၀ခန့်ဟု ဖော်ပြကြပေသည်။”^၃

ယင်းစာအုပ်၌ပင်-

“ဣန္ဒမာရမှာ ဒေသခံ လူမျိုးစုခေါင်းဆောင် တစ်ဦး၏ သမီး ဖြစ်ပြီး ဆက္ကမ (Chakma) ခေါ် သက် (Sak) ဖြစ်ကြောင်း ဖော်ပြထားပေသည်။”^၄

မာရယုမင်း၏မိခင်သည် တိရစ္ဆာန် ဆတ်မ မဟုတ်ဘဲ သက္ကမ(ဆက္ကမ) သက် အမျိုးသမီးသာဖြစ်ကြောင်း အထက်ဖော်ပြပါ ရေးသားချက်များက သက်သေခံလျက် ရှိပါသည်။ ဒိုင်းနက် (သက္ကမ/ ဆက္ကမ) လူမျိုးများ၏ အပြောစကားတွင် “သ” ဗျည်းသံ မရှိသောကြောင့် “သ” ဗျည်းသံအစား “ဆ” ဗျည်းသံကိုသာ သုံးနှုန်းပြောဆို ကြခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် “သက်မ” ကို “ဆက်မ” ဟု အသံထွက်ခဲ့သည်သာ

^၁ ကေသရ၊ အရှင်၊ ၁၃၁၇၊ ၂၄၊ ၂၅။
^၂ ထွန်းရွှေခိုင်၊ ဦး၊ ၁၉၈၅၊ ၂၇။
^၃ ထွန်းရွှေခိုင်(မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ၂၀၀၀၊ ၁၇။
^၄ ထွန်းရွှေခိုင်(မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ၂၀၀၀၊ ၁၇။

ဖြစ်ပေမည်။ သို့ဖြစ်၍ မာရယု၏မိခင် ဆတ်မသည် သက္ကမဖြစ်ပြီး သက္ကမ အမည်သည် ဒိုင်းနက်လူမျိုးများ မိမိကိုယ်မိမိ ခေါ်ဝေါ်သောအမည် တစ်နည်းအားဖြင့် သက်လူမျိုးသာဖြစ်ကြောင်း ဤစာတမ်းတွင် တွေ့ရှိချက် တစ်ခုအနေဖြင့် လေ့လာ တင်ပြအပ်ပါသည်။

၁၂၂။ လေးမြို့ခေတ် အရှေ့သက်လူမျိုးများ

လေးမြို့ခေတ် ရခိုင်ဘုရင် မင်းထီးလက်ထက် အရှေ့သက် လူမျိုးများနှင့် ပတ်သက်၍ ဧည့်ဝတီ အရေးတော်ပုံစာအုပ်တွင်-

“ထိုမင်းလက်ထက် ကောဇာသက္ကရာဇ် ခြောက်ရာ ကိုးဆယ့် ငါးခုတွင် အရှေ့သက်တို့ မငြိမ်မသက်၊ တောင်စဉ်ကျေးရွာ တို့ကို ဖျက်ဆီးရောက်ပေါက်ကြောင်း လမုသူကြီးလျှောက်တင် လာသော် အမတ်ကိုယ်ရံကြီး ရာဇစည်သူသင်္ကြံကို ရဲမက် တစ်သိန်း၊ ကိုယ်တော်ရံ သူရဲနှစ်သောင်းပေး၍ ချီတက်စေရာ အမတ်ကြီး စစ်ဆင် ကြိယာသော်ကား မင်းထုံးမြို့လမ်း - တောင်ခွင်စား ရဲကျော်နှင့် ကမ်းယံသူရဲ တစ်သောင်းကို ချီစေသည်။”^၁

“အရှေ့သက်” ဟူသော အသုံးကို လည်းကောင်း၊ ထိုစာအုပ်၌ပင်-

“ယင်းသို့ ဉာဏ်ပညာဖြင့် သက်မြို့ကို ဓားလုံမကျိုးရပြီးမှ ပြည်မြို့သို့ ချီလေသော် ပြည်စား အတိုက်မခံဝံ့၍ ဆင်ပေါက် ငါးဆယ်၊ ပြောင်နှစ်ဆယ်၊ ရွှေ ငွေ အထည်အလိပ်များကို ဆောင်ယူလျက် အမတ်ကြီးနေရာ ကာမမြို့ရောက် ပို့ဆက် လာသော် ပြည်မြို့ကိုကား မတိုက်မဖျက်၊ သက်အိမ်ထောင်စုံ တစ်သောင်းကို သိမ်းယူ၍ --- သက်အိမ်ထောင်တစ်သောင်းကို အမ်းချောင်း၊ ယူးချောင်းများတွင် ချထားတော်မူ၍ ဒိုင်းနက် ငွေခွန် ဖွဲ့တော်မူသည်။”^၂

“ဒိုင်းနက်ငွေခွန်” ဟူသော အသုံးကိုလည်းကောင်း တွေ့ရပါသည်။ ဤဖော်ပြ ရေးသားချက်များကြောင့် မင်းထီးသိမ်းလာသော သက်သည် အရှေ့သက်များ

^၁ ကဝိသာရတိ၊ အရှင်၊ သီရိပဝရ၊ အဂ္ဂမဟာရာဇဓိရာဇေရု(ရခိုင်ဆရာတော်)၊ ၁၈၈၁၊ ၁၃။

^၂ ကဝိသာရတိ၊ အရှင်၊ သီရိပဝရ၊ အဂ္ဂမဟာရာဇဓိရာဇေရု(ရခိုင်ဆရာတော်)၊ ၁၈၈၁၊ ၁၄။

ဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားပါသည်။ ထို့ပြင် “ဒိုင်းနက်” အသုံးနှင့်ပတ်သက်၍ ရခိုင် ယဉ်ကျေးမှုများစာအုပ်တွင်-

“သက်အိမ်ထောင်စု တစ်သောင်းကို အမ်းချောင်း၊ ယူးချောင်း စသော ရခိုင်ရိုးမ တစ်လျှောက်တို့၌ နေရာချထား၍ ဒိုင်းနက် ငွေခွန် ဖွဲ့တော်မူသည်။ ဒိုင်း လက်နက်ကို ကိုင်စွဲ၍ အခွန်ဘဏ္ဍာ ကောက်ခံခြင်းတွင် အသုံးပြုခြင်းအဖြစ် အမှုထမ်းရသည်။ ဒိုင်းနက်နှင့် သက်သည် တစ်မျိုးတည်းသော သကျအနွယ် သက်မျိုးတို့သာ ဖြစ်၏။ ရခိုင်မင်းလက်ထက် ဒိုင်းလက်နက် ကိုင်စွဲရသူများကို အစွဲပြု၍ ဒိုင်းကိုင်သက်တို့ကို ဒိုင်းနက်ဟု လည်းကောင်း၊ ဒိုင်းနင်းဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဒိုင်းတတ် ဟူ၍ လည်းကောင်း ခေါ်တွင်လာခဲ့ခြင်းသာဖြစ်၏။”^၁

မြသိန်းတန်သမိုင်းဝင်ဘုရားစာအုပ်တွင်-

“အမ်းချောင်း၊ ယူးချောင်း၊ ဒါးလက်ချောင်း တို့တွင်လည်း မြို့ပြ နေရာချပေးထားခဲ့ကြသည်။ ဒိုင်းနက်ငွေခွန်တွဲကိုလည်း ပေးခဲ့ ကြသည်။ ထို့ကြောင့် ဒိုင်းနက်ခေါ်နေကြသူများသည် သက် တိုင်းရင်းသားများပင် ဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားလေသည်။”^၂

ရခိုင်ဘုရင် မင်းထီး သိမ်းလာသော သက်သည် အရှေ့သက်ဖြစ်သည်ကို လည်းကောင်း၊ ဒိုင်းပညာ ကျွမ်းကျင်မှုကို အကြောင်းပြု၍ ဒိုင်းနက်အမည်တွင် ခဲ့သည်ကိုလည်းကောင်း၊ ဒိုင်းနက်နှင့် သက္ကမမှာ လူမျိုးစုတစ်ခုတည်း၏ အမည် ဖြစ်သည်ကိုလည်းကောင်း အထက်ဖော်ပြပါ စာပေအထောက်အထားများအရ သိနိုင်ပါသည်။ တစ်ဖန် ရခိုင်မျိုးနွယ်စု ညီအစ်ကိုမောင်နှံမများနှင့် ရခိုင်သမိုင်း မှတ်တမ်းများစာအုပ်တွင်-

“အေဒီ ၁၃၃၃ ခု မြန်မာသက္ကရာဇ် ၆၀၅ ခုတွင် အရှေ့ဘက်သက် လူမျိုးတို့သည် ရခိုင်ပဒေသရာဇ်၏ ပိုင်နက်ဖြစ်သော ရခိုင်ရိုးမ အနောက်ဘက်ခြမ်းရှိ တောင်စဉ်ကျေးရွာများသို့ ထိပါးလာ လေသည်။”^၃

^၁ စက္ကိန္ဒ၊ အရှင်၊ ၂၀၀၅၊ ၈၇။
^၂ စက္ကိန္ဒ(အရှင်ကြီး)၊ ဦး၊ ၂၀၀၈၊ မိတ်ဆက်လွှာ။
^၃ အေးသိန်း(သမိုင်းသုတေသီ)၊ ၂၀၁၅၊ ၈၅။

ယင်းစာအုပ်၌ပင်-

“ရခိုင်အင်ပါယာနှင့် ဘင်္ဂလားနယ်သို့ အခြေချ နေထိုင်သော လူမျိုးများမှာ

(၁) Arakanese - ရက္ခိတ - ရက္ခိင် - ရခိုင်လူမျိုး

(၂) Chakmas - သက်လူမျိုး”

စသည်ဖြင့် (၁)ကနေ (၇)ထိ ဖော်ပြပါရှိပါသည်။ (၃)ကနေ (၇)ထိကို ဤစာတမ်းတွင် မလိုအပ်သောကြောင့် ချန်လှပ်ထားခဲ့ပါသည်။ ဤတွင် ပါရှိသော Chakmas သည် ဒိုင်းနက် (အရှေ့သက်)လူမျိုးနှင့် မျိုးနွယ်စု တူညီသည့် မြန်မာ နိုင်ငံ၏ အနောက်ဘက်တွင်ရှိသော အနောက်သက်များ ဖြစ်ပါသည်။ ဤစာတမ်းတွင် အနောက်သက်အကြောင်းကို ချန်လှပ်ထားခဲ့ပြီး ဒိုင်းနက်လူမျိုးဟု ခေါ်တွင်နေသော အရှေ့သက်လူမျိုးအကြောင်းကိုသာ လေ့လာဖော်ထုတ်ထားပါသည်။ ထို့ပြင် အရှေ့သက် လူမျိုးသည် မိမိကိုယ်မိမိ သက္ကမ(ဆက္ကမ)လူမျိုးဟု ခေါ်ဝေါ်သုံးနှုန်းကြသည်ကို ယနေ့တိုင် တွေ့ရပါသည်။ အမည်များ၏ နောက်တွင်လည်း သက္ကမ (ဆက္ကမ) ထည့်၍ မှည့်ခေါ်ကြသည်ကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။

ဤသို့ဖြင့် လေးမြို့ခေတ် ရခိုင်ဘုရင် မင်းထီးလက်ထက်တွင် အရှေ့သက် အိမ်ထောင် တစ်သောင်းကို သိမ်းယူ၍ အမ်းချောင်း၊ ယူးချောင်းတို့တွင် နေရာချ ထားကာ ဒိုင်းလက်နက် အတတ်ပညာကို ကျွမ်းကျင်တတ်မြောက်သည့်အတွက် ဒိုင်းနက်ငွေခွန် ဖွဲ့ခဲ့ပါသည်။ အနက်ရောင်ဒိုင်းများကို ပြုလုပ်စေခြင်းဖြင့် အခွန် ဆောင်စေခဲ့သည်ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဒိုင်းလက်နက် ကိုင်ဆောင်ကျွမ်းကျင်မှုကြောင့် ဒိုင်းနက်လူမျိုးဟု ခေါ်တွင်ခဲ့သည် ဟူ၍လည်းကောင်း ဒိုင်းနက်လူမျိုးများ၏ နှုတ်ပြောစကားနှင့် စာပေ အထောက်အထားများအရ သိရှိရပါသည်။ “ဒိုင်းတတ်” မှ “ဒိုင်းနက်” သို့ ပြောင်းလာသည်ဟု သိရပါသည်။ ထို့ပြင် အရှေ့သက်လူမျိုးများကို ရခိုင်တောင်ခြေ တစ်လျှောက် လုပ်ကိုင်စားသောက်ကြသည်ကို အကြောင်းပြ၍ တောင်စဉ်ညာ၊ တောင်စဉ်ယာ၊ တုံတုံညာ ဟုလည်း နေထိုင်ရာဒေသ ကွဲပြားသည့် အလျောက် ခေါ်ဝေါ်သုံးနှုန်းမှု ကွဲပြားသည်ကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။ ရခိုင်လူမျိုး များက ဒိုင်းနက် / dāi ne? / လူမျိုးဟု အစဉ်အဆက် ခေါ်ဆိုခဲ့ကြသော်လည်း ထိုအမည်ကို နှစ်သက်ခြင်း မရှိကြပါ။

^၁ အေးသိန်း(သမိုင်းသုတေသီ)၊ ၂၀၁၅၊ ၁၀၅။

၁၂။ မြောက်ဦးခေတ် အရှေ့သက်လူမျိုးများ

မြောက်ဦးခေတ် (အေဒီ ၁၅၀၀-၁၅၂၂) မင်းရာဇာကြီး လက်ထက်တွင်လည်း မြောက်ဦးမြို့ တောင်ဘက်အနီးတွင်ရှိသော သက်လူမျိုးများ ပုန်ကန်ခဲ့ကြပါသည်။ ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများ စာအုပ်တွင်-

“သက်မင်းကောင်းလှဖြူတပ်တွင် သက်သူရဲကောင်း သုံးသောင်း ပါဝင်သည်။ ပြည့်ရှင်မင်းတပ်မှာ ဒိုင်းနက်သူရဲ တစ်သောင်း၊ သက်သူရဲ တစ်သောင်း ပါဝင်သည်။”^၁

“ဒိုင်းနက်သူရဲ” ဟူသော အသုံးကို တွေ့ရပါသည်။ ဤအသုံးကြောင့် မြောက်ဦးခေတ်တွင်လည်း ဒိုင်းကိုင် သက်များကို ဒိုင်းနက် သူရဲကောင်းအဖြစ် ခန့်အပ်ထားကြောင်း သိနိုင်ပါသည်။ ဤတွင်ပါသော သက်သူရဲကောင်း ဆိုသည်မှာ ဒိုင်းနက်လူမျိုးနှင့် မျိုးနွယ်စု တူညီသည်ဟု ယူဆပါသည်။ ဒိုင်းကိုင်သက်များကို ဒိုင်းနက်သူရဲကောင်းဟု ခွဲခြားခေါ်ဆိုခြင်းသာ ဖြစ်ပေမည်။ ဤသည်မှာ စာရေးသူ၏ ထင်မြင်ယူဆချက် တစ်ခုသာ ဖြစ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဒိုင်းနက်လူမျိုးသည် အရှေ့သက်လူမျိုး ဖြစ်ကြောင်း၊ ဒိုင်းနက်/သက္ကမ (ဆက္ကမ)အမည်များမှာ လူမျိုးစု တစ်ခုတည်း၏ အမည်များဖြစ်ကြောင်း ဤစာတမ်းတွင် တွေ့ရှိချက် တစ်ခုအနေဖြင့် လေ့လာတင်ပြအပ်ပါသည်။

၁၂။ ဒိုင်းနက်လူမျိုးနှင့်ပတ်သက်၍ပညာရှင်များ၏လေ့လာတွေ့ရှိချက်များ

ဒိုင်းနက်(သက္ကမ)လူမျိုးနှင့် ပတ်သက်၍ ပညာရှင်များ၏ လေ့လာတွေ့ရှိချက် များကို လေ့လာတင်ပြသွားမည် ဖြစ်ပါသည်။ ဒိုင်းနက် (အရှေ့သက်) လူမျိုးများ၏ မူလနေထိုင်ရာဒေသနှင့် ပတ်သက်၍-

“ကျောက်ဆည်ဒေသ၊ ပုဂံဒေသ၊ ရခိုင်ရိုးမ အရှေ့ဘက်ဆင်ခြေ လျှော့ရှိ မစ္စဂီရီ သက်တိုင်းပြည်နှင့် ရခိုင်ရိုးမအနောက်ခြမ်း အမ်း ဒလ တောင်စဉ်ဒေသများသည် သက်လူမျိုးတို့၏ နေထိုင် လှုပ်ရှားခဲ့ရာ နေရာဟောင်းများပင် ဖြစ်ပေသည်။”^၂

မြန်မာပြည် မြောက်ဘက်ဒေသများဖြစ်သော ကျောက်ဆည်၊ ပုဂံ၊ သရက်နှင့် အနောက်ဘက်ဒေသများဖြစ်သော အမ်း၊ ဒလ စသည့်နေရာများသည် သက်လူမျိုး

^၁ စက္ကိန္ဒ၊ အရှင်၊ ၂၀၀၅၊ ၉၂။
^၂ ထွန်းရွှေခိုင်(မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ၁၉၉၉၊ ၁၂။

များ၏ မူလနေထိုင်ရာ ဒေသများဖြစ်ကြောင်း သိရှိရပါသည်။ ဘာသာလောက ကျမ်းတွင်-

“မြန်မာတို့ မရောက်မီ ဧရာဝတီတောင်ကြား၊ ပုဂံတစ်ဝိုက်တွင် နေထိုင်ကြသော ဆက် (သက်)နှင့် ဒိုင်းနက်။ ယင်းတို့မှ ကြွင်းကျန်နေသူများသည် စစ်တွေ စီရင်စုတွင် ရှိကြသေး၏။”^၁

ခေတ်ဟောင်းမြန်မာရာဇဝင် (ဒုတိယအကြိမ်)စာအုပ်တွင်-

“တတိယဖြစ်သော သက်အစုတွင် တစ်ခါက မနိပုရ်လွင်ပြင်တွင် နေဖူးသော လွှီအမျိုး၊ အထက်ချင်းတွင်းမှ တမန်၊ မလင်နှင့် အင်ကျယ်၊ မြန်မာတို့ မရောက်မီကပင် တကောင်း၌ အခြေစိုက် နေသော ကဏန်းနှင့် ကန္တူး၊ မြန်မာတို့ မရောက်မီကပင် ပုဂံတဝိုက်တွင် နေကြလျက် ယခုစစ်တွေနယ်တွင် တွေ့ရသော (ဒိုင်းနက်)တို့ ပါဝင်သည်။”^၂

ဒိုင်းနက်လူမျိုးသည် မြန်မာထက် အခြေချနေထိုင်မှု စောခဲ့ကြသည်မှာ ထင်ရှားပါသည်။

ထို့ပြင် ရက္ခိုင့်ရာဇဝင်ယဉ်ကျေးမှုသမိုင်းနှင့် သုတေသီများ၏ အတွေးအမြင် စာအုပ်တွင်-

“ရက္ခိုင့် မြောက်ပိုင်း - တောင်ကုန်းဒေသ၌ ရှေးဦးခေတ်ကပင် နေထိုင်လာခဲ့သူများသည် သက်လူမျိုးဖြစ်၍ သူတို့ကို ချက္ကမ ဟူ၍လည်း တွင်၏။ (ချက္ကမ=ဆက်မ=သက်ကျ=သကျ=သက် - ဆိုသော စကားများမှာ လူတစ်မျိုးတည်း၏ အမည်ဖြစ်ကြ၏။)”^၃

ရခိုင်မျိုးနွယ်စု ညီအစ်ကိုမောင်နှံမများနှင့် ရခိုင်သမိုင်းမှတ်တမ်းများ စာအုပ်တွင်-

“ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ ဒိုင်းနက် မျိုးနွယ်စုကို ၎င်းတို့က ချက္ကမဟု ခေါ်ကြသည်။ ယင်းအမည်မှာ သာကီဝင်-သက္ကမု ဆင်းသက်လာ သည်ဟု ဆိုကြသည်။”^၄

^၁ ဖေမောင်တင်၊ ဦး၊ ၁၉၅၈၊ ၁၅။
^၂ သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ၊ ၁၉၆၉၊ ၂၄။
^၃ အောင်သာဦး၊ ဦး၊ ၁၉၇၈၊ ၃။
^၄ အေးသိန်း(သမိုင်းသုတေသီ)၊ ၂၀၁၅၊ ၁၁၈။

သက္ကရာဇ် ၂၀၀၀ ပြည့် အထိမ်းအမှတ် ရခိုင်နယ်စပ်ဒေသမှ ရှေးဦး မြန်မာသက် လူမျိုးများစာအုပ်တွင်လည်း-

“ရခိုင်ပြည်နယ် မြောက်ပိုင်းတွင် တွေ့ရသော ဒိုင်းနက် (Diangnet) တို့က မိမိကိုယ်ကို ချက္ကမ၊ သက္ကမ (CHAKMA) ဟု ခေါ်ကြသည်။ ဒိုင်းနက်ဟူသော အမည်မှာ ရခိုင်ဘုရင်များက ဒိုင်းပညာ တတ်ကျွမ်းကျင်သည်ဟူ၍ မြောက်စား ချီးမြှင့်ခဲ့ရာ ဒိုင်းတတ်မှ ဒိုင်းနက်သို့ ပြောင်းလာခဲ့သည်ဟု ဆိုသည်။”^၁

ဤရေးသားဖော်ပြချက်များအရ ဒိုင်းနက်(သက္ကမ)လူမျိုးသည် သက်လူမျိုးများ ဖြစ်ကြောင်း၊ ဒိုင်းနက်နှင့် သက္ကမမှာ လူမျိုးစုတစ်ခုတည်း၏ အမည်ဖြစ်ကြောင်း ထင်ရှားပါသည်။ ထို့ပြင် အင်္ဂလိပ်လက်ထက် သန်းခေါင်စာရင်း ကောက်ယူရာတွင် ရခိုင်လူမျိုးများ အစဉ်အဆက် ခေါ်ခဲ့ကြသည့် ဒိုင်းနက်အမည်ဖြင့်သာ ကောက်ယူ ခဲ့သောကြောင့် တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစုစာရင်းတွင် ဒိုင်းနက်လူမျိုးအမည်ဖြင့် ရှိနေခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် ထိုအမည်ကို နှစ်သက်ခြင်းမရှိဘဲ မူလအမည်ဖြစ်သော သက္ကမ (ဆက္ကမ/သက်) အမည်ကိုသာ ထိန်းသိမ်းပြောဆိုလျက်ရှိကြောင်း တွေ့ရပါသည်။

၂။ ဒိုင်းနက်ဘာသာစကားမျိုးရိုး

ဘာသာစကားဟူသည် ပြောင်းလဲပျောက်ကွယ်တတ်သောကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံ အတွင်းရှိ သုတေသန မပြုလုပ်ရသေးသော တိုင်းရင်းသား ဘာသာစကားများကို မပြောင်းလဲ၊ မပျောက်ကွယ်မီ သုတေသနပြုရန် လိုအပ်သည်ဟု ယူဆမိပါသည်။ ထိုသို့ သုတေသနပြု ထိန်းသိမ်းရန် ကျန်ရှိနေသေးသော တိုင်းရင်းသား ဘာသာ စကားများထဲတွင် ဒိုင်းနက်ဘာသာစကားလည်း တစ်ခုအပါအဝင် ဖြစ်ပါသည်။ ဒိုင်းနက်ဘာသာစကားကို တိဗက်-တရုတ်မျိုးခွဲ၊ တိဗက်-မြန်မာဘာသာ စကားဟု ဘာသာလောကကျမ်းတွင်-

“တိဗက်-တရုတ် မျိုးကွဲ၏ တိဗက်-မြန်မာ မျိုးခွဲထဲမှ အာသံ မြန်မာ အနွယ်ထဲတွင် နဂါးအစု၊ ကုတီ-ချင်းအစု၊ သက်အစု၊ ချင်းအစု၊ မြန်မာအစုများ အထက်ချင်းတွင်းတွင် နေထိုင်ကြသော တမန်း၊ မာလင်၊ အင်ကြယ်လူမျိုးများ မူးနှင့်ဇရာဝတီအကြားတွင် နေထိုင်ဖူးသော ကတူး၊ ကနန်း၊ မြန်မာတို့ မရောက်မီ ပုဂံ

^၁ ထွန်းရွှေခိုင်(မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ၂၀၀၀၊ ၁၄။

တစ်ဝိုက်တွင် နေထိုင်ဖူးသော သက်နှင့် ဒိုင်းနက်များသည် ယခု အခါ ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် ရှိသည်။ ထိုမျိုးနွယ်စုများသည် တိဗက် - မြန်မာ ဘာသာစကားကို ပြောဆိုကြသည်။”^၁

ဖော်ပြရေးသားခဲ့သော်လည်း မြန်မာဝတ္ထု သမိုင်းအစနှင့် သုတေသန စာတမ်းတွင်-

“၂။ အိန္ဒိအာရိယန်ဘာသာများ။
အာသံ၊ ဘင်္ဂလီ၊ စစ်တကောင်း (ဒိုင်းနက်၊ ချက္ကမ) အစရှိ။”^၂

ယင်းစာအုပ်၌ပင်-

“ယခင်က သန်းကောင်စာရင်းများတွင် ဒိုင်းနက်ဘာသာကို တိဗက်-မြန်မာ ဘာသာတို့တွင် သက်အစဉ် ထည့်ထားသည်။ သို့ရာတွင် ထိုဘာသာသည် ချက္ကမ၊ သို့မဟုတ် စစ်တကောင်း ကဲ့သို့ အိန္ဒိအာရိယန် ဘာသာဖြစ်၏။”^၃

ဟူ၍ ဒိုင်းနက်ဘာသာစကားကို အင်ဒို-အာရိယန် ဘာသာစကား ဖြစ်သည်ဟု ထပ်မံ ဖော်ပြရေးသားခဲ့ပါသည်။ ဆရာကြီးဦးဖေမောင်တင်၏ စာအုပ်နှစ်အုပ်ကို နှိုင်းယှဉ် ကြည့်လျှင် မြန်မာဝတ္ထု သမိုင်းအစနှင့် သုတေသနစာတမ်းသည် ဘာသာလောက ကျမ်းထက် အနှစ်တစ်ဆယ်ကျော် နောက်ကျသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဒိုင်းနက်ဘာသာစကားသည် အင်ဒို-အာရိယန် ဘာသာစကား ဖြစ်သည်ဟု ဖော်ပြ ရေးသားချက်မှာ ဆရာကြီး၏ ထပ်မံတွေ့ရှိချက် ဖြစ်ကြောင်း လေ့လာတင်ပြအပ် ပါသည်။

ပါမောက္ခလူ့စံက-

“ဘာသာစကားအရမူ ၎င်းတို့ ဖြတ်သန်းလာခဲ့သည့် သမိုင်းကြောင်း အရ ဘင်္ဂလီ ရောနှောနေသော်လည်း အင်ဒို-အာရိယန် ဘာသာ စကား ပြောသည်။”^၄

ကမ္ဘာ့ဗုဒ္ဓစာအုပ်တွင်-

---

^၁ ဖေမောင်တင်၊ ဦး၊ ၁၉၅၈၊ ၁၅။
^၂ ဖေမောင်တင်၊ ဦး၊ ၁၉၆၉၊ ၃၁၂။
^၃ ဖေမောင်တင်၊ ဦး၊ ၁၉၆၉၊ ၃၁၉။
^၄ Luce-GH, 1985, 38.

“ဘင်္ဂလားဒေ့ရှ်ရှိ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင် အများစုသည် စစ်တကောင်း တောင်ပေါ် လူမျိုးစု သက္ကမအနွယ်ဝင်များ ဖြစ်သည်။ သက္ကမ အနွယ်ဝင်ဆိုသည်မှာ တစ်ချိန်က သကျသာကီဝင်မင်းမျိုး ဖြစ်ပြီး အရှေ့ဘက်အရပ်မှ ကျွဲဝင်လာသော အာရိယန်အနွယ်ဝင်များဖြစ် သည်။”^၁

ရက္ခိုင်ရာဇဝင် ယဉ်ကျေးမှုသမိုင်းနှင့် သုတေသီတို့၏ အတွေးအမြင် စာအုပ်တွင်-

“ချက္ကမတို့သည် သကျမျိုးရိုး၊ အာရိယံလူမျိုး အနွယ်ဝင်ဟု ခံယူကြလျက် အပြင်ဘက်မှ ခေတ်သစ် လူ့ယဉ်ကျေးမှု ဝင်ရောက် ရောယှက်မှု မယှိဘဲ၊ ရောက်ပေါက်ရန်လည်း မလွယ်ကူသော တောင်ကုန်းဒေသ၌ နေထိုင်ကြ၏။”^၂

မြသိန်းတန်သမိုင်းဝင်ဘုရားစာအုပ်တွင်-

“သက်တို့၏ ဝတ်ပုံသည် အဖြူဝတ်၏၊ ပုံသဏ္ဍာန် အသား ဝါ၏။ အလွန်လျင်မြန်၏။ လူလှ၏၊ စကားမှာ ငါတို့စကားနှင့် လုံးဝမတူ။ သကျ သာကီဝင်အနွယ် ကပွိလဝတ် အပါအဝင် နေပေါလ်နိုင်ငံစကားနှင့် တူ၏။”^၃

ပညာရှင်များ၏ တွေ့ရှိချက် တစ်ချို့ကို တွေ့ရပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဤစာတမ်းတွင် ဒိုင်းနက်ဘာသာစကားသည် ယခင် ထည့်သွင်းဖော်ပြခဲ့သော တိဗက်-တရုတ်မျိုးခွဲ၊ တိဗက်-မြန်မာ ဘာသာစကားမဟုတ်ဘဲ အင်ဒို-ဥရောပ မျိုးရိုးဝင် အင်ဒို-အာရိယန် ဘာသာစကားသာ ဖြစ်ကြောင်းကို တွေ့ရှိချက် တစ်ခု အနေဖြင့် လေ့လာတင်ပြအပ်ပါသည်။ တစ်ဖန် Chakma Language: Survival from being extinct in Bangladish စာအုပ်တွင်-

“ချက္ကမဘာသာစကားသည် အင်ဒို-ဥရောပ ဘာသာစကား၏ မျိုးရိုးတွင် ပါဝင်သည်။ ကိုယ်ပိုင်စကားလုံးနှင့် ကိုယ်ပိုင်အသံရှိ သည်။ အရေးပုံစံနှင့် အပြောပုံစံ နှစ်မျိုးလုံး ရှိသည်။”^၄

^၁ ကောင်းဈာန်သိမ်း(ဦးခင်မောင်ကျော်)၊ ခုနှစ်မသိ၊ ၁၁၈။
^၂ အောင်သာဦး၊ ဦး၊ ၁၉၇၈၊ ၃။
^၃ မင်းသိန်းထွန်း(မင်းပြား)၊ ၂၀၀၈၊ ၄၀။
^၄ sujana chakma, 2014, 19.

ဤစာအုပ်ပါ ဖော်ပြရေးသားချက်အရ ဒိုင်းနက်ဘာသာစကားသည် အင်ဒို-ဥရောပ မျိုးရိုးဝင် ဘာသာစကားတစ်ခုဖြစ်ကြောင်း၊ ကိုယ်ပိုင်အရေးဘာသာစကားနှင့် အပြောဘာသာစကား နှစ်ခုလုံးရှိကြောင်း သိနိုင်ပါသည်။ ထို့ပြင် ဒိုင်းနက် ဘာသာစကားကို ဘာသာဗေဒနည်းဖြင့် လေ့လာကြည့်သည့်အခါတွင်လည်း အဆက်ပစ္စည်းများကြောင့် ရုပ်ပြောင်းခြင်း၊ အဓိပ္ပာယ်ပြောင်းခြင်း၊ အတွင်းရုပ် ပြောင်းလဲခြင်းဖြင့် ရုပ်သွင်နှင့် အဓိပ္ပာယ်ပြောင်းလဲသွားခြင်း စသည့် လက္ခဏာများရှိသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ထို့ပြင် ပုဂ္ဂိုလ်အလိုက် ခံစားမှုဖြင့် အသံ အတက်အကျ၊ အနိမ့်အမြင့်ထည့်၍ ပြောဆိုကြသော်လည်း ထိုအသံ အတက်အကျ၊ အနိမ့်အမြင့်ကို လိုက်၍ အဓိပ္ပာယ်ပြောင်းလဲခြင်း မရှိသည်ကို တွေ့ရပါသည်။ ရုပ်ပြောင်းလဲခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍ ဘာသာလောကကျမ်းတွင်-

“ရုပ်ပြောင်းလဲခြင်း နှစ်မျိုးရှိ၏။ အချို့သော စကားလုံးတို့သည် အတွင်း ပြောင်းလဲခြင်းဖြင့် ရုပ်ပြောင်းကြ၏။ အချို့တို့ကား နောက်ဆက် ပစ္စည်းများကြောင့် ရုပ်ပြောင်းကြ၏။”^၁

ဒိုင်းနက်ဘာသာစကားတွင် ဤသဘောလက္ခဏာများ ရှိသည်ကို လေ့လာသိရှိရပါသည်။ ဒိုင်းနက်ဘာသာစကားကို လေ့လာသည့်အခါ အပြော ဘာသာစကားနှင့် အရေး ဘာသာစကားဟူ၍ (၂)မျိုး ရှိသည့်အထဲမှ အပြော ဘာသာစကားကိုသာ အခြေခံ၍ လေ့လာထားပါသည်။ ဒိုင်းနက် အပြောဘာသာစကားကို လေ့လာကြည့်သည့်အခါတွင် အဆက်ပစ္စည်းများကြောင့် စကားလုံးရုပ်သွင်နှင့် သဒ္ဒါတာဝန်ပြောင်းကြသည်ကို လည်းကောင်း၊ အတွင်းရုပ် ပြောင်းလဲခြင်းဖြင့် ဖိုမလိင်သဘောနှင့် အဓိပ္ပာယ်ပါ ပြောင်းလဲသွားကြသည်ကို လည်းကောင်း တွေ့ရပါသည်။

သာဓက-

- / -te^h oũ nwá /   - ကလေး   > / -te^h oũ ñu /   - ကလေးများ
- / mā mū /   - ဦးလေး   > / mā mī /   - ဒေါ်လေး
- / bũ ðī wā /   - တူ(အစ်ကို) > / baī ðī wā /   - တူမ(အစ်ကို)
- / bũ bó ðā /   - တူ(အစ်မ)   > / baī bó ðā /   - တူမ(အစ်မ)
- / bō nwèi /   - ယောက်ဖ   > / bu ðī /   - ယောက်မ
- / mō -tchoũ -baī rá / - ညီလေး   > / mō -tchoũ -bī njá / - ညီမလေး

^၁ ဖေမောင်တင်၊ ဦး၊ ၁၉၆၄၊ ၃၁၉။

/mō rō shū rú wā/- ယောက္ခမ(အဖို့) > /mō rō shū rī wā/ - ယောက္ခမ(အမ)
 /gō rō mā nú/ - အိမ်ရှင်(လင်) > /gō rō mā kwá/ - အိမ်ရှင်မ(မယား)

သာဓကများပါ /-tē^h oũ nwá/ မှ /-tē^h oũ ñu/ သို့ အတွင်းရုပ် ပြောင်းသွားခြင်းသည် စကားလုံးရုပ်သွင် ပြောင်းရုံသာမက အဓိပ္ပာယ်ပါ ပြောင်းသွားခြင်း ဖြစ်ပါသည်။ ကျန်ရှိသော သာဓကများတွင် အရင်းခံစကားလုံးများ၏ အသံ တစ်နည်းအားဖြင့် အတွင်းရုပ်ပြောင်းလဲခြင်းဖြင့် အဓိပ္ပာယ်၊ ဖိုမ လိင်သဘော ကွဲပြားသွားသည်ကို တွေ့ရပါသည်။

အများပြု နောက်ဆက်ပစ္စည်းများကြောင့် ရုပ်ပြောင်းသွားသည်ကို အောက်ပါ သာဓက တစ်ချို့တွင် တွေ့နိုင်ပါသည်။

သာဓက -

	ဒိုင်းနက်	အဓိပ္ပာယ်
နာမ်	+ အများပြုနောက်ဆက်ပစ္စည်း =	အများပြုနာမ်
/ mā ñu / (လူ)	+ / s ^h ā bā / (များ)	= / mā ñu s ^h ā bā / (လူများ)
/ gō r / (အိမ်)	+ / s ^h ā bā / (များ)	= / gō r s ^h ā bā / (အိမ်များ)
/ kū gū / (ခွေး)	+ / r̄ũ / (များ)	= / kū gū r̄ũ / (ခွေးများ)
/ bī -laī / (ကြောင်)	+ / r̄ũ / (များ)	= / bī -laī r̄ũ / (ကြောင်များ)

အများပြုနောက်ဆက် / s^hā bā / ကို လူပုဂ္ဂိုလ်နှင့် အရာဝတ္ထုပစ္စည်းများ၏ နောက်တွင်ဆက်သည်ကို လည်းကောင်း၊ အများပြုနောက်ဆက် / r̄ũ / ကို တိရစ္ဆာန်များ၏ နောက်တွင်ဆက်သည်ကို လည်းကောင်း တွေ့ရပါသည်။

ထို့ပြင် အဆက်ပစ္စည်းများ ဆက်ခြင်းဖြင့် စကားလုံးများ၏ ရုပ်သွင်နှင့် သဒ္ဒါ တာဝန် ပြောင်းလဲသည်ကိုလည်း တွေ့ရပါသည်။

သာဓက-

(ကြိယာ)	(နောက်ဆက်)	(နောက်ဆက်)	(အဓိပ္ပာယ်)
/ khā /	+ / tē /		- / khā tē / စား(တယ်၊သည်)
/ bē? há /	+ / -laũ /		- / bē? há -laũ / ထမင်းစား(ပြီးပြီ)
/ -gwī ā /	+ / gè /		- / -gwī ā gè / နေကောင်း(တယ်၊သည်)

လေ့လာတွေ့ရှိရပါသည်။ စာပေအရေးအသား ရှိသော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံတွင် နေထိုင်သော ဒိုင်းနက်လူမျိုးများသည် မိမိတို့စာပေကို တတ်မြောက်သူ အနည်းငယ် မျှသာ ရှိပါသည်။ ထိုစာပေတတ်မြောက်သူ အနည်းငယ်မျှသော ဒိုင်းနက်လူမျိုးများ ကသာ ဒိုင်းနက်စာပေအရေးအသား တိုးတက်ပျံ့ပွားအောင် ကြိုးစားအားထုတ်နေဆဲ အခြေအနေ ဖြစ်ပါသည်။ သို့သော် ဒိုင်းနက်စာပေအရေးအသားနှင့် ပတ်သက်၍ အကုန်အစင် ပြောဆိုနိုင်မှု၊ သရုပ်ဖော်နိုင်မှု၊ ရေးသားနိုင်မှု မရှိသေးပါ။ ပြန်လည် လေ့လာနေကြဆဲ ဖြစ်ပါသည်။ ဤစာတမ်းသည် ဒိုင်းနက်လူမျိုး ဖြစ်စဉ် သမိုင်းကြောင်း နှင့် ဘာသာစကား မျိုးရိုးအတွက် လေ့လာဖော်ထုတ်မှု ပြည့်စုံဦးမည် မဟုတ်ပါ။ ဆက်လက်လေ့လာရန် ကျန်ရှိနေပါသေးသည်။

နိဂုံး

ဒိုင်းနက်လူမျိုး ဖြစ်စဉ်သမိုင်းကြောင်းနှင့် ဘာသာစကား မျိုးရိုးအကြောင်းကို စာပေ အထောက်အထားများ၊ ဘာသာစကား အထောက်အထားများဖြင့် သုတေသနပြု လေ့လာ ဖော်ထုတ်ခဲ့ပါသည်။ ထိုသို့ သုတေသနပြု လေ့လာ ဖော်ထုတ်ခြင်းဖြင့် တိုင်းရင်းသား ဘာသာစကားတစ်ခုကို ထိန်းသိမ်းရာရောက်သည့်အပြင် တိုင်းရင်းသား အချင်းချင်း နားလည်မှု၊ ချစ်ကြည်ရင်းနှီးမှု၊ စည်းလုံး ညီညွတ်မှုနှင့် ဘာသာစကား လေ့လာသူများအတွက်ပါ အထောက်အကူပြုနိုင်လိမ့်မည်ဟု ယုံကြည်မိပါသည်။

ကျမ်းကိုးစာရင်း

မြန်မာဘာသာ

- ကဝိသာရဘိ၊ အရှင်။ သီရိပဝရာ၊ အဂ္ဂမဟာရာဇဓိရာဇဂုရု (ရခိုင်ဆရာတော်)။ (၁၈၈၁)။
ညောင်တီအရေးတော်ပုံ။ ရန်ကုန်၊ ရာပြည့်စာအုပ်တိုက်။
- ကေသရာ၊ အရှင်(ပါဠိတက္ကသိုလ်ဆရာကြီး)။ (၁၃၁၇)။ **မာရယုနှင့် ဗေဓာရာဇဝင် ရှင်းတမ်း**။
ရန်ကုန်၊ ဒီမိုကရေစီပုံနှိပ်တိုက်။
- ခင်ခင်အေး၊ ဒေါ်။ (၁၉၆၇)။ **ဘာသာဗေဒ**။ ရန်ကုန်၊ တက္ကသိုလ်ပညာပဒေသာစာစောင်၊ အတွဲ ၂၊
အပိုင်း ၄။
- ခင်မင်၊ မောင်(ဓနုဖြူ)။ (၂၀၁၃)။ **ဘာသာစာပေ အသွေးအရောင် အဆင်အကွက်**။ ရန်ကုန်၊
ရာပြည့်စာပေ။
- စက္ကိန္ဒ၊ အရှင်။ (၂၀၀၅)။ **ရခိုင်ယဉ်ကျေးမှုများ**။ ရန်ကုန်၊ ကလျာပုံနှိပ်တိုက်။
- ဆရာတော်ဘုရားကြီး၊ တောင်ကျောင်း။ (၁၃၃၁)။ **ရာဇက္ကမသင်္ခေပကျမ်း**။ ရန်ကုန်၊ ရွှေမြို့တော်
စာပုံနှိပ်တိုက်။
- ဇောတိပါလ၊ အရှင်။ (၂၀၁၄)။ **သက္ကသင်္ဂါသက္ကမလူမျိုးဖြစ်စဉ်သမိုင်း**။ ရန်ကုန်၊ ဇင်ရတနာစာစာပေ။
- တင်၊ ဦး။ (၂၀၁၂)။ **မြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်းနှင့် ဘိုးတော်ဘုရားကြီး၏ ရာဇသတ်ခေါ်သော
အမိန့်တော်တမ်းကြီး**။ ရန်ကုန်၊ စိတ်ကူးချိုချိုစာပေ။
- ဧမောင်(ပါမောက္ခ)၊ ဦး။ (၁၉၅၈)။ **ပုဂံကျောက်စာလက်ရွေးစင်**။ ရန်ကုန်၊ ပညာနန္ဒ ပုံနှိပ်တိုက်။
- ထွန်းမောင်၊ ဦး။ (ခုနစ်မသိ)။ **အလယ်တန်းကမ္ဘာ့သမိုင်း**။ ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန် ပုံနှိပ်တိုက်။
- ထွန်းမြင့်၊ ဦး။ (၂၀၀၇)။ **ဘာသာဗေဒ**။ ရန်ကုန်၊ ရာပြည့်စာအုပ်တိုက်။
- ထွန်းမြင့်၊ ဦး။ (၂၀၀၇)။ **သဒ္ဒဗေဒ**။ ရန်ကုန်၊ ရာပြည့်စာအုပ်တိုက်။
- ထွန်းရွှေခိုင်(မဟာဝိဇ္ဇာ)၊ ဦး။ (၂၀၀၀)။ **ရခိုင်နယ်စပ်ဒေသမှ ရှေးဦးမြန်မာသက် လူမျိုးများ**။
စာအုပ်တိုက် မပါ။
- ဖေမောင်တင်၊ ဦး။ (၁၉၅၈)။ **ဘာသာလောကကျမ်း**။ ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန် ပုံနှိပ်တိုက်။
- ဖေမောင်တင်၊ ဦး။ (၁၉၆၉)။ **မြန်မာဝတ္ထုသမိုင်းနှင့် သုတေသနစာတမ်းများ**။ ရန်ကုန်၊
စိန်ပန်းမြိုင်စာပေတိုက်။
- ဗသိန်း၊ မောင်။ (၁၉၉၆)။ **ရခိုင်စာအရိုးအသားနှင့် ပြဿနာများ**။ ရန်ကုန်၊ ရတနာမဇ္ဈ
ပုံနှိပ်တိုက်။
- ဘုန်းကျော်၊ နတ်မောက်။ (၁၉၆၇)။ **ရှေးခေတ်မြန်မာ့တပ်မတော်မှတ်စုများ**။ ရန်ကုန်၊
ဗိုလ်တထောင်ပုံနှိပ်တိုက်။
- မင်းသိန်းထွန်း(မင်းပြား)။ (၂၀၀၈)။ **မြသိန်းတန်သမိုင်းဝင်ဘုရား**။ ရန်ကုန်၊ ခရီးဖော်ပုံနှိပ်တိုက်။

သိန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ။ (၂၀၀၇)။ *လေ့ရှိသောသဒ္ဒါနှင့်မြန်မာ့သဒ္ဒါဝိဂုဏ်နိယာမဗေဒ*။ ရန်ကုန်၊
ဝင်းရတနာစာပေ။

သိမ်းမောင်(သတင်းစာဆရာ)၊ ဦး။ (၁၉၆၆)။ *ရှာဖွေကြံ*။ ရန်ကုန်။ ဇွဲ-စာပုံနှိပ်တိုက်။

အောင်မြင့်ဦး၊ ဒေါက်တာ။ (၂၀၁၀)။ *ဘာသာစကား သုတေသန*။ ရန်ကုန်။ ပညာတန်ဆောင်
ပုံနှိပ်တိုက်။

အင်္ဂလိပ်ဘာသာ

Sujana Chakma. (2014). *Chakma Language:Survial from being extinct in Bangladish.*
Bangladish. BRAC University.

Luce, GH. (1985). *Phases of Pre-Pagan-Languages and History Vol(1)*. London. Oxford
University Press.